

Sığırlarda Karın şişkinliklerinde Müdahale Yöntemleri ve İlaç Uygulamaları

Ömer Demet*

* Dicle Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Farmakoloji Anabilim Dalı, 21280 Diyarbakır/TÜRKİYE

Hayvanlarda karın şişkinliği(timpani) değişik sebeplerden kaynaklanabilir.Karın şişmesi bazen yavaş gelişerek hayvanın hayati fonksiyonlarını çok fazla etkilemezken; kimi zaman çok hızlı gelişerek hayvanın kısa zamanda ölümüne sebep olabilmektedir.

Sığırlarda en fazla şişkinlik rumende görülür. Bununla beraber abomasum,sekum ve barsağın diğer bölümlerinde de oluşabilir.Bu yazıda,daha çok rumen şişkinliklerinden söz edilecektir.

Şişkinlikler, genellikle kısa zaman da müdahale edilmesi gereken olgulardır.Sığırlarda görülen karın şişkinlikleri; yavaş gelişen şişkinlikler ve hızla gelişen şişkinlikler olmak üzere iki kısımda incelenecektir.

Yavaş gelişen şişkinlikler

Bu tür şişkinlikler,daha çok mide duvarına tel veya çivi batması sonucu mide hareketlerinin yavaşlaması veya durması ile, midede oluşan gazın geçirme yoluyla çıkartılamamasından kaynaklanır.Bu tür şişkinlikler, hayvanı fazla zora sokmaz; bazen, sağaltım yapılmazsa bile kendiliğinden düzelebilir.Esas sebep giderilince ortadan kalkar.

Abomasum deplasmanlarında yavaş gelişen bir karın şişkinliği vardır. Şişkinlik daha ziyade karın gerginliği şeklinde kendini gösterir.Şişkinlik geçici

olmaz.Sola deplasmanda şişkinlik sol tarafta; sağa deplasmanda ise sağ tarafta görülür.Deplesman sağaltılırsa ortadan kalkar.

Hipokalsemik olgularda yavaş gelişen bir şişkinlik görülebilir.

Tetanoz gibi hastalıklarda da karında gerginlik vardır.Ancak bu gerginlik kontrollü olarak gelişir.

Bu şişkinlik ve gerginliklerin her biri, bazen kendine özgü diğer septomlarla beraber seyreder.Örneğin yabancı cisim sendromlarında hayvan yem yemeyi aniden keser.Olgunun şekline göre ikinci gün yeme içme başlaya da bilir.Abomasum deplasmanlarında ilk günler yeme içme vardır,ancak giderek azalır.Tetanoz da ise çene kilitlenmesi oluşmadığı sürece hayvanın yeme ve içmesi devam eder.

Hızla gelişen şişkinlikler

Hızla gelişen karın şişkinliği de; aniden gelişen ve hızlı gelişen olmak üzere iki şekilde gerçekleşir.

Aniden gelişen şişkinlikler

Bu tür şişkinlikler hemen gelişir.Başlıca sebebi ösefagusun (yemek borusu) tıkanmasıdır. Saniyeler içerisinde ortaya çıkar ve hayati işlevleri(dolaşım ve solunum) zorlar.Yemek borusunun tıkanması hayvanın yumru yiyecekleri(elma, patates vb)yerken, boğazında kalması veya takılması sonucu oluşur.Ya da lokma yumağının yemek borusundan rumen

gazının çıkışını engellemesi ile meydana gelir.Çok acil müdahale gerektiren bir durumdur.

Hızlı gelişen şişkinlikler

Bu tür şişkinlikler primer timpani denen olgulardır. Genellikle köpüklü şişkinliklerdir. Hastayı çift yönlü zora sokar. Fazla dane yem ve taze-yaş otun fazlaca yenmesi sonucu gelişir.Hem giderek gerginliği artan bir karın şişkinliği hem de rumen ve retikulunun içeriğinde önemli değişikliklerin olduğu bir tablodur.Şişkinliğin yanında asidoz tablosu da gelişebilir.Klinik tablo kötüleşir.Bazı olgularda (özellikle taze-yaş bazı gaz yapıcı otlar) gaz oluşumu o kadar hızlı ve aşırı ölçüde olur ki rumenatomi kaçınılmaz olur. Bu tür olgularda, oluşan gaz köpük içine hapsedildiği için ağız yoluyla da çıkarılamaz.Hayvan da sancılı,dolaşım yetmezliği ve solunum güçlüğü vardır.Müdahalede geç kalınırsa bazen ölüm şekillenir.

SAĞALTIMDA ÖZLENECEK YOL

Yavaş gelişen şişkinlikler

Asıl sebebin ortadan kaldırılması ile sorun tümüyle çözülmüş olur. Semptomatik sağaltımla oluşan gaz giderilse de, sebep ortadan kaldırılmazsa zaman zaman orta derecelerde şişkinlikler görülür.Yukarıda da değinildiği gibi hayvan, özellikle yabancı cisim yönünden muayene edilmelidir.Sebebin giderilmesi ile hemen düzelme görülür.Bu tür şişkinlikler, hayvanı rahatsız edecek düzeyde olursa sonda ile rumendeki gaz boşaltılır. Selde karlsbad ılık suda eritilerek ergin bir hayvana 70-100 gr günlük olarak içirtilir.Hayvan gebe ise doz yarıya kadar düşürülebilir.1-3 günlük uygulama yeterlidir.

Aniden gelişen hızlı şişkinlikler

Sağaltıma çabuk başlanmalıdır.Bunun için ilk yapılacak iş, mide sondası atmaktır. Sondanın uç kısmı zeytin yağı veya ay çiçek yağı ile yağlandırılır ve hemen sondalama işlemine başlanır. Sondanın ucu yemek borusundaki yumru veya kitleye ulaştığında bir takılma hissedilir.Burada zorlamadan kaçınılmalıdır.Hafif bir itme ile kitle mideye düşmüyorsa, yarım çay bardağı miktarda sıvı yağ sondaya boşaltılır ve sonda biraz geri çekildikten sonra yeniden mideye doğru itilir.

Bu tür vakalarda, bu işlem çoğunlukla olumlu sonuç vermektedir.Yumru mideye düşer düşmez,

kısa sürede mideden gaz çıkışı gerçekleşir ve hayvan normal duruma döner.Gerek görülürse 20-25 cc metamizol damar-ıçi verilebilir.

Sondalamaya rağmen yumru veya kitle düşmemişse, hasta da şişkinlikten dolayı güç duruma girmişse,yapılması gereken ilk şey rumen gazını almak olmalıdır.Bunun için yaklaşık 20 cm uzunluğunda bir infiltrasyon iğne ucu gerekir.Sol paralumbalis bölgesinde en uygun yer tespit edilir,tentürdiyot sürülür ve iğne ile rumene girilerek gazın dışarıya çıkması sağlanır. İnfiltrasyon iğnesi ile rumene girmek kolaydır, ancak zorlanıldığı zaman ambalajından yeni çıkartılmış bir enjektör ucu ile deriye hafif bir ensizyon yapılabilir.

Gaz alınıp hayvan rahatlatıldıktan sonra, sondalama işlemi tekrarlanabilir. Ancak sondalamadan önce, yemek borusu spazmını gidermek amacıyla damar-ıçi metamizol uygulanabilir.

Sondalamaya rağmen, sonuç alınmamışsa yumrunun olduğu yerden yapılacak bir ensizyon ile (operasyon) yumru alınır.

Hızla gelişen hızlı şişkinlikler

Bu tür şişkinlikler primer timpani denen olgulardır. Beslenme ile ilgilidir. Fermente olabilen besinlerin fazla miktarda yenmesi sonucu oluşur.Sağaltımı da diğer şişkinliklere göre biraz farklıdır.

Bu şişkinlikler bazen o kadar hızlı gelişirler ki, kimi zaman hayvanı patlama derecesine getirirler. Oluşan gaz köpüklüdür ve sürekli çoğalır.Sondalama ile köpük söndürücüler uygulamakla da sonuç alınmayabilir.Yukarıda belirtildiği gibi bu türden timpanilere gaz yapıcı bahçe otları birinci neden olarak gösterilebilir. Trokar uygulaması denenebilir, ancak köpüklü olması ve sürekli gaz üretiminin olması trokar uygulamasını da sonuçsuz bırakabilir.Burada yapılacak en köklü çözüm, vakit geçirilmeden rumenatomi operasyonudur. Operasyon yapılır,mide boşaltılır.Mideye iyi kalitede kıyılmış kuru ot konulur.Gerek duyulursa köpük söndürücüler polimerize sikon ,acet butylate uygun dozlarda biraz su ile karıştırılarak rumene dökülür. Yine gerek duyulursa patolojik mikroorganizmaların üremesini engellemek için 20-30 cc Oksitetrasiklin(terramisin) rumen içine dökülebilir. Bu uygulamalar, rumen dikişlerle kapatılmadan önce yapılır.

Operasyona gerek duyulmayan timpanilerin sağaltımında ise ilk önce sondalama

yapılır. Gazın mümkün olduğu kadar sondadan çıkması sağlanır.Gerekirse sondalama işlemi birkaç kez tekrarlanır.Ağız yolu veya sonda ile yukarıda belirtilen köpük söndürücüler ve antibiyotik verilir.

Gerek duyulursa trokar uygulaması yapılır.Çok ciddi olmayan vakalarda hayvanı rahatlatarak gaz almak, ve bu arada da köpük söndürücülerle gaz çıkışını kolaylaştırmak çoğu zaman yeterli olmaktadır.Trokar uygulamadan önce, yukarıda belirtildiği gibi infiltrasyon iğne ucu, gaz almak için uygulanabilir.Yeterli olmazsa trokar uygulamasına geçilir. Ağızdan ve sonda ile ilaç uygulamaları yapılmamışsa trokar aracılığı ile doğrudan rumen içine verilebilir.Gaz çıkışı devam ederse trokar deriye sabitlenir(dikilir) ve orada uzunca bir süre kalabilir. Arasına temizliği yapılır.Bir hafta süre genellikle yeterli olur.

Primer timpanilerde asidoz oluşmuşsa sağaltımı yapılmalıdır.

Hayvana trokar uygulaması yapılmış ise, hatta trokar bir süre hayvanda kalmışsa 3 gün süreyle veya en azından 3 gün süreyle etkili olabilecek bir antibiyotik uygulaması yapılabilir.Bu amaçla, Rumen içine verilen antibiyotik (Oksitetrasiklin) kas- içi de uygulanabilir. Günlük veya gün aşırı uygulanmak üzere B kompleksi vitaminler kas-içi bir hafta süreyle verilir. Erken müdahalede prognoz olumludur.

Ksilazin gibi ilaçların uygulanmasından sonra da karında hafif derecelerde şişkinlikler görülebilir. Bu nedenle bu ilaçlar uygulanmadan önce hayvanın midesinin fazla dolu olmamasında yarar vardır.

Kaynaklar

1. Aslan V: Evcil hayvanların iç hastalıkları, 305-306, 1994-Konya, mimoza yayınları
2. Aytuğ, CN, Alaçam E,Görgül S: Sığır hastalıkları, 20-25,1998-İstanbul, Tüm-vet hayvancılık hizmetleri
3. İmren HY, Şahal M: Veteriner iç hastalıkları, 333-35,1994-Ankara, Medisan yayınevi